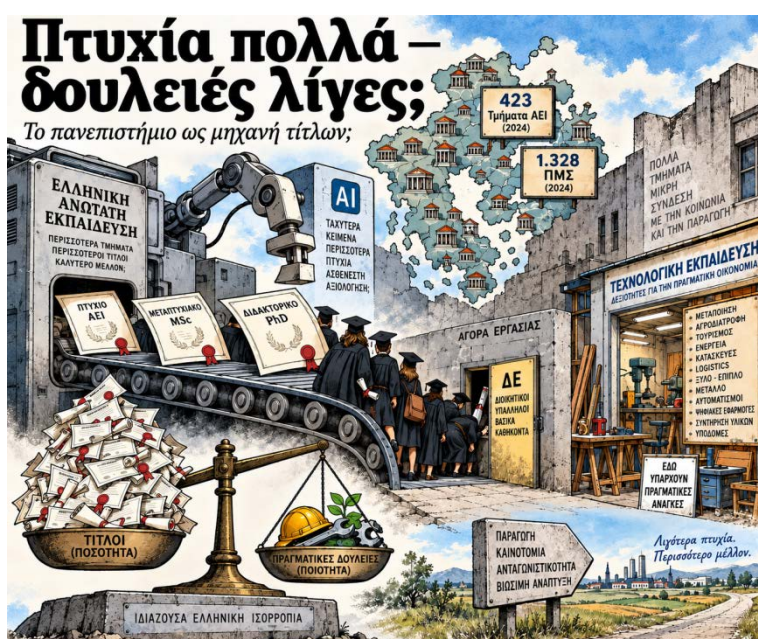

Το αδιέξοδο της ελληνικής ανώτατης εκπαίδευσης

του Γιώργου Μαντάνη, Καθηγητή Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

Η Ελλάδα συγκαταλέγεται σήμερα στις ευρωπαϊκές χώρες με τα υψηλότερα ποσοστά αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Ταυτόχρονα, όμως, καταγράφει από τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας και επαγγελματικής αναντιστοιχίας μεταξύ των πτυχιούχων. Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ και της Eurostat, περισσότερο από το 30% των αποφοίτων ΑΕΙ ηλικίας 25-34 ετών απασχολείται σε θέσεις εργασίας που δεν απαιτούν πανεπιστημιακά προσόντα, έναντι περίπου 22% στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η «υπερεκπαίδευση» αυτή δεν αποτελεί ένδειξη εκπαιδευτικής επιτυχίας· αποτελεί, αντίθετα, σύμπτωμα μιας βαθύτερης δομικής δυσλειτουργίας.

Η υπερδιόγκωση του πανεπιστημιακού χάρτη της Ελλάδας, με περισσότερα από 430 τμήματα ΑΕΙ σε μια χώρα 10,5 εκατομμυρίων κατοίκων, δεν συνοδεύτηκε από αντίστοιχη επένδυση σε ανθρώπινο δυναμικό, υποδομές – εργαστήρια και ποιότητα σπουδών. Αντιθέτως, διαμορφώθηκε ένα διαρθρωτικά κατακερματισμένο σύστημα, στο οποίο αρκετά τμήματα λειτουργούν υπό οριακές ακαδημαϊκές προϋποθέσεις, με περιορισμένη ερευνητική δραστηριότητα και πολύ ασθενή σύνδεση με την οικονομία, την κοινωνία και την ελληνική παραγωγή.

Τα αποτελέσματα αυτής της εκπαιδευτικής πολιτικής αποτυπώνονται σήμερα και σε συγκεκριμένα στοιχεία. Στους πρόσφατους διαγωνισμούς του ΑΣΕΠ για θέσεις δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης περίπου το 40% των υποψηφίων διέθετε πανεπιστημιακό πτυχίο! Όταν πτυχιούχοι των ΑΕΙ ανταγωνίζονται αποφοίτους λυκείου για θέσεις βασικών διοικητικών και λοιπών προσόντων, η Ελλάδα δεν αξιοποιεί το ανθρώπινο κεφάλαιό της· το απαξιώνει.

Ιδιαίτερη ανησυχία προκαλεί και η αλματώδης αύξηση των μεταπτυχιακών και διδακτορικών προγραμμάτων. Σύμφωνα με επίσημα στοιχεία του Υπουργείου Παιδείας, στα ΑΕΙ λειτουργούν σήμερα περισσότερα από 1.400 προγράμματα μεταπτυχιακών σπουδών, αριθμός δυσανάλογος προς το μέγεθος της χώρας και τις δυνατότητες του ακαδημαϊκού της συστήματος. Αν και αρκετά από αυτά επιτελούν πολύ αξιόλογο επιστημονικό έργο, σημαντικό ποσοστό τους εμφανίζει περιορισμένη στόχευση, ασαφή επιστημονική ταυτότητα και ανεπαρκή σύνδεση με τις ανάγκες της χώρας. Σταδιακά, το ελληνικό πανεπιστήμιο κινδυνεύει να μετατραπεί σε μηχανισμό απονομής τίτλων, αντί να παραμένει κοιτίδα δημιουργίας και διάχυσης της νέας γνώσης.

Το πρόβλημα δεν είναι ποσοτικό, αλλά βαθιά ποιοτικό. Η διεθνής εμπειρία έχει δείξει ότι η ακαδημαϊκή αριστεία δεν επιτυγχάνεται μέσω της γεωγραφικής διασποράς και του κατακερματισμού, αλλά μέσω της συγκέντρωσης πόρων, ανθρώπινου δυναμικού και ερευνητικών υποδομών σε λιγότερα και ισχυρότερα ανώτατα ιδρύματα. Αντιθέτως, στην Ελλάδα κυριάρχησαν επί δεκαετίες πολιτικές ίδρυσης νέων τμημάτων με κριτήρια «τοπικής ανάπτυξης» και εκλογικής σκοπιμότητας, χωρίς έναν συνολικό στρατηγικό σχεδιασμό.

Σε αυτό το ήδη επιβαρυνμένο περιβάλλον προστίθεται και η ταχεία εξάπλωση της τεχνητής νοημοσύνης, η οποία εισάγει μια νέα και σύνθετη πρόκληση. Η δυνατότητα αυτόματης παραγωγής επιστημονικών και ερευνητικών κειμένων αποδυναμώνει τα ήδη εύθραυστα συστήματα αξιολόγησης ιδίως, όταν αυτά βασίζονται σε αμιγώς ποσοτικά κριτήρια. Το ζήτημα, ωστόσο, δεν είναι πρωτίστως τεχνολογικό, αλλά κατεξοχήν θεσμικό: χωρίς αυστηρά πλαίσια ακαδημαϊκής δεοντολογίας, αναβαθμισμένες διαδικασίες ελέγχου και ουσιαστική αξιολόγηση, η ποιότητα των σπουδών στην ελληνική ανώτατη εκπαίδευση κινδυνεύει -ήδη- να υποβαθμιστεί περαιτέρω.

Στο μεταξύ, το ελληνικό Δημόσιο λειτουργεί ως ο βασικός απορροφητής αυτών των δυσλειτουργιών. Η συσσώρευση υπερπροσοντούχων σε θέσεις χαμηλής εξειδίκευσης συντηρεί έναν φαύλο κύκλο χαμηλής παραγωγικότητας, στασιμότητας και περιορισμένης καινοτομίας με άμεσες αλλά και μακροπρόθεσμες αρνητικές επιπτώσεις στην ανταγωνιστικότητα της χώρας.

Η υπέρβαση του σημερινού αδιεξόδου προϋποθέτει πολιτική τόλμη και θεσμική σοβαρότητα. Απαιτείται μία ουσιαστική αναδιάρθρωση του πανεπιστημιακού χάρτη: δραστική συγχώνευση ομοειδών τμημάτων στα πανεπιστήμια, δραστική μείωση του αριθμού των εισακτέων στα πανεπιστήμια, καθιέρωση τριετών προγραμμάτων σπουδών τεχνολογικής εκπαίδευσης, αυστηρή και ανεξάρτητη αξιολόγηση όλων των μεταπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών, καθώς και σαφή ακαδημαϊκά κριτήρια για τη λειτουργία των μεταπτυχιακών προγραμμάτων. Η ποιότητα πρέπει να επανακτήσει τον κεντρικό της ρόλο έναντι της ποσότητας.

Καίριας σημασίας είναι και η αναγέννηση της ανώτατης τεχνολογικής εκπαίδευσης, η οποία στην Ελλάδα εκμηδενίστηκε στα πλαίσια μιας ατελέσφορης «πανεπιστημιοποίησης» των πάντων. Η ελληνική οικονομία έχει μεγάλη ανάγκη από άρτια καταρτισμένους αποφοίτους στους τομείς της μεταποίησης, του τουριστικού τομέα, της αγροδιατροφής, της ενέργειας, των κατασκευών, των logistics, των κλάδων ξύλου, επίπλου και μετάλλου, των αυτοματισμών, των ψηφιακών εφαρμογών, της συντήρησης υλικών, και των υποδομών. Η ενίσχυση της τεχνολογικής εκπαίδευσης δεν συνιστά υποβάθμιση του πανεπιστημίου, αλλά αναγκαία συμπλήρωση και βασικό μοχλό παραγωγικής ανασυγκρότησης της χώρας.